

Крива
Смутний провулок
Сліпий провулок
Боса

Північна
Артельний провулок
Ливарний провулок
Ракетна».

У червні 1951 р. на карті Луцька з'явилися нові вулиці, названі на честь радянського письменника та партійного діяча Д. Фурманова, героїв громадянської війни Г. Котовського і О. Пархоменка, а також діячки німецького та міжнародного робітничого руху – Клари Цеткин. Перейменування вулиць продовжено й у наступні роки.

Отже, після звільнення Волинської області від фашистів у краї розпочався інтенсивний процес ідеологічного «зомбування» населення за радянським зразком. Загальний напрям радянізації та русифікації суспільно-політичного життя Волині вочевидь руйнував українську культурно-національну самобутність регіону, що загалом уписувалося в контекст марксистсько-ленінської доктрини, яка передбачала «злиття націй» і формування нової соціальної спільності «радянський народ».

Джерела

1. Державний архів Волинської області. Ф. Р-6. Оп. 11. Спр. 6, арк. 148–149.
2. Держархів Волин. обл. Ф. П-1. Оп. 3. Спр. 564, арк. 19–39.
3. Держархів Волин. обл. Ф. П-1. Оп. 3. Спр. 1237, арк. 45.
4. Радянська Волинь. 1951. 11 грудня.
5. Держархів Волин. обл. Р-4. Оп. 4. Спр. 33, арк. 45.

УДК 81

ПІДСТУПНІСТЬ РИТОРИКИ РАДЯНСЬКОГО ТОТАЛІТАРИЗМУ

Руслана Жангазінова,

*викладач кафедри українознавства Львівського національного
медичного університету імені Данила Галицького*

У статті проаналізовано особливості риторики радянського тоталітаризму. Описано фатальний вплив на свідомість суспільства процесу отождолення через риторику більшовицьких злочинів і пенітенціарної системи, що легалізовувало та виправдовувало її злочини, караючи патріотів як зрадників та «ворогів народу».

The article analyzes the features of the rhetoric of Soviet totalitarianism. The fatal influence on the public consciousness of the process of identification through the rhetoric of Bolshevik crimes and the penitentiary system, which legalized and justified its crimes, punishing patriots as traitors and «enemies of the people», is described.

Історично склалося так, що синонімом до поняття тоталітарної машини є поняття радянської держави – монстра, який породив брехню, страх, аморальність та мільйони смертей. І всі ці процеси проходили під гучне мовчання лєвоної частки населення країни. То чим же породжена така пасивна реакція? Щоб відповісти на це запитання, слід детальніше розглянути саме поняття радянського тоталітаризму. Остаточно ця всезнищувальна машина сформувалася у 20-30 рр. і змогла повністю зреалізувати свій зловісний потенціал.

Знищивши політичні сили конкурентів, більшовики установили тоталітарний режим і шляхом масових репресій почали насаджувати в країні свій соціально-економічний устрій. У трійці методів соціалістичного будівництва – пропаганда, виховання і насильство – тоталітарна держава найчастіше і найширше використовувала саме останній насильницький метод в усіх його формах: терор, голод, примушування, депортація та ін. І якщо явища терору голодом чи депортацій були дискретними та спрямованими проти національних верств чи соціальних груп, то явище масових репресій було індивідуалізоване і здійснювалося безперервно [1].

У суспільстві за сталінських часів відбувався постійний жорсткий контроль та маніпуляції масовою свідомістю, знищувалися індивідуальні громадянські права та свободи, силовими структурами проводився терор та масові репресії населення, було створено систему поліцейського контролю для боротьби з будь-якою опозицією. Органи ДПУ-НКВС розгорнули широкі репресії проти усіх верств населення українського суспільства.

Важливу роль у тоталітарно-репресивних процесах відіграла риторика правлячої верхівки. З моменту своєї появи риторика як поняття мала різні змістові софістичні наповнення – від первісного розуміння софістики як мудрості й авторитетності до її трансформації в напрямку до статусу синоніма ледь не брехливості та облуди. Зрештою, саме це ми бачимо на прикладі тих більшовицьких риторичних моделей, які існували в контексті соціально-політичної ситуації у радянському суспільстві, де власне риторика виступила як облудлива апологетика тоталітарної ідеології.

Спрямувавши гостроту удару першочергово супроти визначних постатей інтелігенції, риторично змалювавши їх ворогами народу, тоталітарна влада чудово усвідомлювала, що саме ця верства і є найвпливовішою силою, здатною чинити духовний опір, захищати народ, привертати увагу світової громадськості до його проблем. Знищення української духовної еліти у тридцятих роках відоме як українське розстріляне відродження. До нього належать не тільки ті діячі, які були знищені фізично, закатовані, розстріляні, померли в тюрмах і таборах ГУЛАГу, а й велика частина тих, хто, зазнавши гонінь, репресій і утисків, на довгий час, а то й назавжди, припинили творчу працю [1].

Радянський тоталітаризм не зміг би проіснувати настільки довго, якби опирався тільки на репресії. Іншим опертям режиму стала комуністична ідеологія разом із її міфами, стереотипами та фікціями. Більшовицька пропагандистська машина безперервно створювала ці міфи і втовкмачувала їх у масову свідомість. Метою було розумово закріпити радянську людину, відгородити її від ідей і новацій вільного світу, унеможливити появу альтернативної думки.

Радянська тоталітарна риторика зі своєю ідеологічною пропагандою цинічно і лицемірно підмінювала одні поняття іншими, щоб завуальювати злочини режиму. Центральне місце у ній займало ототожнення більшовицьких злочинів під час цілеспрямованого винищення мільйонів людей за національною ознакою і пенітенціарної системи. Всі злочини у риторичі влади було підмінено поняттям правосуддя, яке карало зрадників та «ворогів народу».

У риторичу традиційно вводилися нові номінації на позначення класових ворогів радянського тоталітаризму. Це так звані номени *позбавленець* (*лишенець*) та *куркуль* (*кулак*). Слово «куркуль» за своєю етимологією мало цілком штучний характер. Саме ж українське селянство завжди поділялося на дві групи – хазяїв та бідняків, де перші були синонімом до слова працьовитість та достаток, а другі були невдахами, ледацюгами й п'яницями. Трирівневий поділ селян на багатих, людей середнього достатку та бідняків, що його створили радянські кабінетні тоталітарні теоретики, був штучним, як і те, що слово «куркуль», котре в українській мові позначало переселенця з іншої місцевості, набуло негативного значення у суспільстві. Свідомо провокативна демонізація куркулів у публічному просторі перекикається із процесом дегуманізації

класових ворогів загалом. Вони поставали в образах шкідників, котрих треба вилучати, знищувати та використовувати як витратний матеріал для блага соціалістичного будівництва. В офіційних документах часів сталінщини людей, котрі мали гідність та свої національні погляди, називали по-різному: «залишенці», «антирадянські/шкідливі елементи», «політбандити», «переродженці», «безрідні космополіти». Особливого значення набув номен-ярлик «бандерівець», що його саме зараз активно використовує російська пропаганда, котра стала правонаступницею мови радянського тоталітаризму [2].

Окрім того, у своїй риторичі представники тоталітарного режиму успішно застосовували прийоми новомови, функціями якої було приховування непривабливої дійсності та витворення в уяві мовців фіктивного ідеального світу, а також насадження духу ворожості, ненависті, насильства. Новомова виявляла неவிпадкову спорідненість із мовою кримінальних кіл. Як і в злочинському арготизмі, в діловодстві радянських каральних органів поширеними були евфемізми, які маскували злочинні дії режиму.

Наслідки таких риторичних маніпуляцій свідомістю народу маємо і зараз. Багаторічне огиджування бандерівців у радянських ЗМІ та маскульті породило явище галичанофобії, яке врешті призвело до духовного відчуження українців інших регіонів (особливо південно-східних) від земляків із Західної України.

Своєю пропагандистською риторикою тоталітарна влада заохочувала українців зрікатися власних культурних цінностей і традицій, накидаючи комплекс меншовартості, сприяла втраті у свідомості суспільства відчуття меж між поняттями правосуддя та репресій. *Саме риторика радянської тоталітарної машини переконаливо записувала у головах людей безапеляційне поклоніння тиранові, страх перед висловлюванням своєї думки чи відстоюванням своїх законних прав, що, на жаль, має глибокі відбитки і у свідомості сучасного українського суспільства.*

Література

1. Білокінь С.І. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917-1941рр.) : Джерело дослідження. – К., 1999. 448 с.
2. Примаченко Я. Лариса Масенко. Мова радянського тоталітаризму / Яна Примаченко // Критика. Міжнародний огляд книжок та ідей. / Яна Примаченко., 2018. С. 54–55.

УДК 81'271: 070:004.738.5

КУЛЬТУРНО-ЛІНГВІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НЕТРАДИЦІЙНИХ МЕДІА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Наталя Зубець,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови
Запорізького національного університету

Зроблено спробу розглянути і дати оцінку найпопулярнішим інтернет проектам, у яких відображено сучасну лексику та мовну свідомість користувачів.

Ключові слова: нормативність, мережеві проекти, наївна лінгвістика, мовний стандарт.

In the article an attempt to consider and evaluate the most popular Internet projects, which reflects of the modern vocabulary and language consciousness of users.

Keywords: normativeness, network projects, naive linguistics, language standard